

Asia: VN/26031/2020-VM-5

Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi väestötietojärjestelmästä ja Digi- ja väestötietoviraston varmennepalveluista annetun lain muuttamisesta

VTJ-lain muutokset

- **Näettekö ehdotetun VTJ-lain muutoksen tehokkaaksi keinoksi vähentää tietoturvaloukkausten uhreille aiheutuvaa vahinkoa? Onko muita tehokkaampia keinoja vähentää uhreille aiheutuvaa vahinkoa?**
- **Viitaten kappaleeseen 4.1. keskeisistä ehdotuksista, tulisiko selvitysvastuun jakautumisesta säätää henkilötunnuksen muuttamista hakevan ja Digi- ja väestötietoviraston välillä? Tulisiko Digi- ja väestötietovirastolle säätää jokin erityinen tiedonsaantioikeus vireillä olevaan rikosasiaan liittyvistä tiedoista siinä tapauksessa, että selvitysvastuun jakautumisen katsottaisiin edellyttävän nykyistä laajempaa tiedonsaantioikeutta?**

Ensimmäinen kohta

Nykyisessä laissa henkilötunnuksen muuttaminen on mahdollista hyvin rajatuissa ja poikkeuksellisissa tilanteissa ja mahdollisuutta on käytetty vain harvoissa yksittäistapauksissa. Nyt ehdotettava pysyväksi tarkoitettu lainmuutos mahdollistaisi henkilötunnuksen vaihtamisen nykyistä huomattavasti laajemmin useammanlaisissa tilanteissa. Tarve laajentaa henkilötunnuksen muuttamismahdollisuutta on noussut esille erityisesti Psykoterapiakeskus Vastaamon tietomurron yhteydessä.

Kela ei näe ehdotettua VTJ-lain muutosta tehokkaaksi keinoksi vähentää tietoturvaloukkauksia ja niistä uhreille aiheutuvaa vahinkoa. Henkilötunnuksen muuttamisella olisi mahdollista jossain määrin rajoittaa, mutta ei kuitenkaan tehokkaasti ehkäistä väärinkäytöksiä ja niistä aiheutuvaa vahinkoa. Väärinkäyttäjän hallussa olevalla henkilötunnuksella on mahdollista jatkaa petosten tekemistä ja toisaalta muutettu uusi henkilötunnus olisi suhteellisen helppo saada selville vanhan henkilötunnuksen perusteella. Haluttaessa henkilötunnuksen selville saaminen muissakin tilanteissa

on melko yksinkertaista, koska henkilötunnusta käytetään nykyisin laajasti erilaisissa yhteyksissä eikä se ole salassa pidettävää tietoa.

Lisäksi on huomattava, että esimerkiksi Identiteettivarkauden kautta on mahdollista aiheuttaa vahinkoa myös muiden henkilötietojen, kuten nimen, osoitteen, sähköpostin tai puhelinnumeron avulla. Psykoterapiakeskus Vastaamon tapauksessa rikoksesta uhrille aiheutuva vahinko johtuu pääasiassa arkaluonteisten henkilötietojen vuotamisesta rikoksen perusteella sivullisen haltuun. Henkilötunnuksen muuttaminen ei tällaisissa tilanteissa ole tehokas tapa estää tietojen lainvastainen käsittely.

Henkilötunnuksen vaihtaminen ei myöskään ole uhrin kannalta yksinkertaista; se edellyttää uhrilta merkittäviä toimenpiteitä ja siitä aiheutuu niin hallinnollisia kuin taloudellisiakin rasitteita. Henkilötunnuksen muuttaminen ei välttämättä yksin edes riitä tietoturvaloukkausten ehkäisemiseen tai vahinkojen vähentämiseen. Henkilö saattaa joutua henkilötunnuksen muutoksen lisäksi muuttamaan nimeä, osoitetta ja muita yhteystietoja.

Nykyisessä VTJ-lain 12 §:ssä säädetään mahdollisuudesta korjata ja muuttaa henkilötunnusta poikkeuksellisissa tilanteissa tiukoin kriteerein ja suppeasti, koska henkilötunnus on tarkoitettu muuttumattomaksi ja pysyväksi. Nykyisin henkilötunnuksien muuttamisia on vuosittain ollut vain muutamia. Kelan näkemyksen mukaan näin tulisi olla jatkossakin ja ehdotetun lain muutoksen sijaan henkilötunnuksen käyttämistä tulisi pyrkiä rajoittamaan sen alkuperäisen tarkoituksen mukaisesti kansalaisen yksilöimiseen, ei tunnistamiseen. Henkilötunnuksen käyttöä tulisi tarvittaessa lainsäädännöllisin keinoin selkeyttää, rajoittaa henkilötunnuksen hallitsematonta käyttöä tunnistamisessa ja edistää sen käyttöä nimenomaan yksilöintitarkoituksessa.

Lyhyellä aikavälillä henkilötunnuksen käyttöä voitaisiin edistää ja ohjata kansalaisten informoinnilla ja ohjaamalla hyviin käytäntöihin sekä kokoamaan kansalaisille tarjottava tieto ja apu yhteen paikkaan helposti saataville.

Toinen kohta

Digi- ja väestötietoviraston tulisi saada riittävät tiedot muilta viranomaisilta ja toimijoilta, joita mahdollinen rikoksen tai haitan selvittely koskee, jotta hakijan ei tarvitse toimittaa toisella viranomaisella (syyttävä, poliisi, tuomioistuimen päätös jne.) olevia perustetietoja, korkeintaan suostumus näiden tietojen luovuttamiseen Digi- ja väestötietovirastolle.

Vaikutusten arviointi

- **Keskeiset kehitys- ja tarkennuskohteet esityksen vaikutusten arvioinnin osalta (esimerkiksi vaikutukset tietojen käsittelyyn, tiedonhallintaan ja tietoaineistojen muodostamiseen tai vaikutukset asiakkaisiin, mikäli asiakas ei ole toteuttanut hänen vastuullaan olevia toimenpiteitä).**

Terveydenhuollossa ja terveydenhuollon järjestelmissä henkilötunnuksen muuttaminen edellyttää monia toimenpiteitä ja aktiivisuutta myös henkilötunnuksen muuttajalta. Henkilön pyynnöstä jokainen terveydenhuollon rekisterinpitäjä päivittää Potilastiedon arkistoon kaikki vanhalla henkilötunnuksella olevat asiakirjat ja arkistoi ne uudelleen Potilastiedon arkistoon uudella henkilötunnuksella. Jos henkilö on asioinut usealla rekisterinpitäjällä, henkilön on itse huolehdittava, että uudelleenarkistointi on tehty kaikkien rekisterinpitäjien järjestelmiin. Myös kaikki vanhalla henkilötunnuksella olevat voimassa olevat reseptit mitätöidään ja ne määrätään uudelleen. Kaikki kuva-aineistot siirretään erikseen uudelle henkilötunnukselle, jotta ne ovat yhdistettävissä muuhun potilastietoon. Lisäksi kaikki tahdonilmaisut tulee kirjata uudelle henkilötunnukselle.

Edellä mainitut toimenpiteet työllistävät terveydenhuoltoa, koska muutokset tehdään manuaalisesti. Nykyisen lain perusteella tapahtuneita henkilötunnuksen muutoksia on ollut niin vähän, että ne on yksittäisinä pystytty tekemään ilman lisäresursseja. Ehdotettu lainmuutos mahdollistaisi huomattavasti laajemman henkilötunnusten muuttamisen ja erityisesti Psykoterapiakeskus Vastaamon kaltaisissa tilanteissa yhtäaikaisesti tehtäväksi tulevien henkilötunnusten muutosten määrä kasvaisi olennaisesti. Henkilötunnusten muutosten olennainen lisääntyminen edellyttäisi terveydenhuollosta merkittäviä lisäresursseja. Lisäresursseista huolimatta manuaalisesti tehtävät jopa tuhansien henkilötunnusten yhtäaikaiset muutokset vievät aikaa. Tämä puolestaan saattaa johtaa tilanteisiin, joissa potilastietojen siirron ollessa kesken potilastiedot eivät ole hoitotilanteessa täydellisinä käytettävissä. Muutosten määrän kasvaessa myös inhimillisten virheiden riski kasvaa huomattavasti.

Laajamittaisempaa henkilötunnusten muuttamista ei Kelan näkemyksen mukaan voitaisikaan potilasturvallisuutta vaarantamatta tehdä manuaaliryöstöinä, vaan nyt ehdotetun laajemman henkilötunnuksen muutosmahdollisuuden toteuttaminen edellyttäisi terveydenhuollossa mittavia muutoksia sekä kansallisiin palveluihin (kuten Kelan ylläpitämään Kanta-palveluun) että paikallisiin järjestelmiin. Vanhan henkilötunnuksen takana olevien potilastietojen siirron uuden henkilötunnuksen alle tulisi tapahtua mahdollisimman automaattisesti, jotta vältytään kirjaamisen yhteydessä tapahtuvilta virheiltilta ja voidaan varmistaa, että kaikki tiedot siirtyvät. Uutta ja vanhaa henkilötunnusta jouduttaisiin todennäköisesti käyttämään rinnakkain muutosprosessin aikana, jotta kaikki tarvittavat hoitotiedot ovat jatkuvasti käytettävissä. Näiden kustannuksiltaan merkittävien muutosten toteuttaminen (muutosten määrittely, toteutus, käyttöönotto, paikallisten järjestelmien muutokset ja näiden levitys, testaukset ym.) tulee varovaisemmin arvion perusteella viemään yli vuoden eikä niitä pystytä toteuttamaan esitettyssä lain voimaantuloaikataulussa (1.6.2021). Tämä puolestaan johtaisi siihen, että olennaisesti nykyistä suurempi määrä henkilötunnusten muutoksia jouduttaisiin lain voimaantultua edelleen tekemään manuaalisesti. Tämä vaatii huomattavia lisäresursseja ja lisää inhimillisten virheiden määrää. Mahdollisista siirtämättömistä tai puutteellisesti siirretyistä potilastiedoista voi aiheutua vakavia riskejä potilasturvallisuudelle.

Kelan etuuspalveluiden osalta ehdotettu laajempi henkilötunnuksen vaihtuminen hoituisi ohjelmallisesti ilman manuaalityötä eikä muutoksella olisi vaikutusta etuuspalveluiden työhön tai toimintaan. Ehdotettu henkilötunnusten vaihtaminen suuressa mittakaavassa kuitenkin nopeuttaisi henkilötunnusten loppumista ja jos henkilötunnusten loppuminen esimerkiksi vaatisi uudenmallisen henkilötunnuksen, tämä muutos edellyttäisi Kelan etuuspalveluissa suuria järjestelmämuutoksia.

Yleiset kommentit

- **Yleiset kommentit hallituksen esityksen luonnoksesta**

-

Mustonen Mia
Kansaneläkelaitos - Tietopalvelut